

... Ústava je řád obce, co se týče úřadů vůbec a zvláště úřadu ze všech nejvyššího ...

*Ústavy správné a nesprávné.
(Viz úryvky shora uvedené.)*

... Dále také s volbou úřadů, zdá se, je totéž. Neboť správně voliti náleží znalcům, na př. geometra geometrům, ...

Druhy úřadů a jejich obsazování.

... Úřady jsou jednak politické ... hospodářské ... služebné, pro něž ti, kteří jsou zámožní, určují otroky.

... dva způsoby obsazování (úřadů) jsou demokratické, že totiž všichni úředníci jsou ustanovováni ze všech volbou nebo losem anebo se oboje děje zároveň, tedy část úřadů losem a část volbou; ...

Soudnictví.

... Předně tedy budiž určeno, kolik je druhů soudů. Je jich osm, předně soud, před nímž úředníci skládají účty ze své činnosti, za druhé soud pro přečiny proti obecným zájmům, za třetí pro zločiny proti ústavě, za čtvrté soud pro odvolání soukromých osob proti úředně stanoveným trestům, za páté pro soukromé žaloby, týkající se smluv větší důležitosti, a kromě toho soud o vraždách a o sporech mezi cizinci — ten soud o vraždách, ať soudci jsou tytéž osoby nebo jiné, má více druhů podle toho, běží-li o vraždu úmyslnou a neúmyslné zabití, nebo o případ, kdy se obžalovaný sice přiznal, ale může se pochybovati o oprávněnosti skutku, čtvrtý druh rozsuzuje žaloby proti těm, kteří byli pro zabití vyobečováni, a při návratu jsou znovu obviněni pro vraždu, jako je soud v Athénách, a to ve Freatto; ... soud pro cizince je jednak pro cizince mezi sebou, jednak pro cizince s domácím obyvatelstvem —, a konečně kromě těchto všech soudů je soud pro spory o maličkosti, jež jsou v ceně jedné drachmy nebo pěti drachem nebo nemnoho nad to. Neboť i ty je třeba rozsuzovati, ale nepřicházejí před soud mnohočlenný ...

Pokyny k udržování oligarchického zřízení.

• Poněvadž jsou především čtyři třídy lidu, třída rolníků, řemeslníků, obchodníků a dělníků, a rovněž čtyři, potřební k válce, jízda, těžkooděnci, lehkoooděnci a námořníci, tedy tam, kde je krajina vhodná pro jízdu, je příznivá půda pro založení trvalé oligarchie — ... koně živiti mohou jenom majitelé velkého jmění — ...

Účast ve správě obce ať se dá lidu buď tak, jak bylo řečeno dříve, to je těm, kteří mají předsaný odhad, anebo jako u Thebanů těm, kteří se po nějakou dobu zdrží nízkých prací, nebo jako v Massalii těm, kteří jsou vybráni jako nejvhodnější z třídy vládnoucí i z těch, kteří jsou mimo ni.

...

O úřadech.

S tím, co jsme řekli, souvisí také správné třídění úřadů a úvaha o tom, kolik jich je, jaké jsou a jaká je jejich pravomoc, ... Je také nutno, aby v malých obcích bylo málo úřadů, ve velkých více, ...

Předně tedy k nutným úřadům náleží péče o trh, pro který musí být nějaký úřad, aby dohlížel na smlouvy a pořádek; neboť téměř ve všech obcích je nutno, aby se vespolek určitý druh zboží kupoval nebo prodával, aby tak každý měl to, co nutně potřebuje, a to je také nejbližší předpoklad k soběstátnosti, pro niž se asi lidé sešli v jednotný správní celek.

S tímto úřadem souvisí a je s ním příbuzný druhý, který má dozor na veřejné i soukromé budovy města, aby to byla pravidelnost a pořádek; udržuje a opravuje vetché budovy a chatrné cesty, bdí nad neporušitelností hranic sousedů, a cokoli ještě jiného podobného náleží pod takový dozor. Většinou se ten úřad nazývá úřadem policejním (αστυνομία) a má více odborů, pro něž se v lidnatějších městech ustanovují také zvláštní úředníci, na příklad dozorcí nad hradbami (τεichοποιοι), nad studněmi (κρένον επιμελῆται) a dozorcí nad přístavy (λιμενονφυλακες).

Tomuto se podobá další úřad, rovněž nutný; má na starosti tytéž předměty, ale na venkově a mimo město. Tyto úředníky jedni nazývají dozorcí nad poli (agrónomoi), druzí dozorcí nad lesy (hylóroi).

To jsou tedy tři druhy péče těchto úřadů, jiný je úřad, kterému se odvádějí veřejné poplatky a který je opatruje a rozděluje jednotlivým správám. Tito úředníci se nazývají berními (apodektai) a pokladníky (tamiai).

Jiný úřad je ten, u kterého se mají zapisovati soukromé smlouvy a nálezy soudů; u téhož se mají podávati také žaloby a zaváděti řízení. I tento je někde rozdělen na více oddílů, jeden z nich všech však je hlavní; úředníci se nazývají hieromnémony, epistaty, mnémony a jinými jmény podobnými.

Potom je úřad, který sice souvisí s předchozím, ale je z úřadů téměř nejnütnější a nejobtížnější, který vykonává rozsudky, vymáhá pokuty, oznámené veřejnou vyhláškou, a hlídá vězně. Obtížný je proto, poněvadž je předmětem hojné nenávisti... Na mnohých místech je úřad dozorců nad vězni oddělen od úřadu, který má vymáhati pokuty, na příklad v Athénách tak zvaní jedenačtípani...

... V míru i ve válce je potřeba osob, které mají na starosti dozor nad branami a hradbami, jakož i dozorců nad přehlídkou a nad tříděním občanů. Někde pro to všechno je úřadů více, někde méně, na příklad v malých obcích je jeden pro všechno. Takoví úředníci se nazývají stratégy a polemarchy. Tam, kde je jízda, lehkooděnci, lučištníci nebo námořníci, bývají někdy i pro tyto oddíly ustanovovány zvláštní úřady, zvané nauarchiemi, hipparchiemi a taxiarchiemi, a jim podle pořádku podřízené trierarchie, lochagie a fylarchie a kolik je ještě těch oddělení. Celkem je to jedna třída úřadů, která má na starosti vojenství...

... Poněvadž však některé úřady, ne-li všechny, mají v rukou mnoho obecního jmění, je potřeba ještě jiného úřadu, který by žádal a zkoumal účty, sám však nic jiného v rukou nemá; úředníci pak se nazývají euthynny nebo logisty nebo exetasty nebo synégory.

Vedle všech těchto úřadů je jeden ze všech nejvyšší; neboť má v rukou často výsledek i návrh, neboť předsedá shromáždění, kde rozhoduje lid; je totiž potřeba někoho, kdo by svolával ty, kteří ve správě obce mají svrchovanou moc. Členové úřadu se nazývají někde předporadci (probuloi), poněvadž se napřed radí, v demokraciích se nazývají spíše radou (búlé).

... úřadem jiného druhu je ten, který má na starosti bohoslužbu, jako kněží a dozorcí nad svatyněmi, kteří se starají o udržování svěřených budov a o opravu chatrných a o jiné bohoslužebné předměty... někde je jich mnoho, od kněžství oddělených, jako jsou obětníci (hieropoioi), strážci chrámu a správci chrámového pokladu. S tím souvisí úřad, který je určen pro všechny společné oběti, jichž zákon nesvěřuje kněžím, nýbrž které mají vážnost od společného krbu. Tito úředníci se nazývají buď archonty nebo králi nebo prytany.

Tedy předměty nutných úřadů, abychom to stručně shrnuli, jsou bohoslužba, vojenství, příjmy, vydání, trh, město, přístav, venkov, dále soudy, zápisy smluv, trestní výkony, dozor nad vězni, přehlížení, zkoumání a přejímání účtů od úředníků, a konečně řízení porad o obecních záležitostech; obce však, které mají více volného času a blahobytu a při tom se starají o pořádek, mají ještě zvláštní úřady, jako jsou dozorcí nad ženami, strážci zákonů, dozorcí nad dětmi a nad gymnasií, kromě toho úřady, které mají na starosti gymnické závody a dionysovské slavnosti a jiné takové hry...

Pojednali jsme tedy asi o všech úřadech, třebaš jen v obryse.

III. Aristotelés, Rétorika, nauka o řečnictví a slohu.

Výňatky jsou v překladu A. Kříže, Praha 1948.

Knihá první. Rétorika a dialektika. Druhy řečnictví a jejich předmět.
15. *Přirozené dokazovací prostředky v soudní řeči.*

... Je jich na počet pět, zákony, svědkové, smlouvy, přiznání při vyšetřování, přísaha. Nejprve tedy promluvíme o zákonech... slušnost trvá stále a nikdy se nemění a tak ani obecný zákon — neboť má základ v lidské přirozenosti —, kdežto psané zákony často. Odtud po-

cházejí také známá slova v Sofoklově Antigoně, jimiž se Antigone obhajuje, že sice bratra pohřbila proti zákonu Kreontovu, ale nikoli proti zákonu nepsanému:

„Ten nežije jen včera nebo dnes,
však věčně...“

A pro něj nechtěla jsem nikoho“ —

... soudcovská přísaha „soudit podle nejlepšího vědomí a svědomí“ není tu proto, aby soudce pronášel svůj soud proti zákonu, nýbrž jenom proto, aby se neprovinil křivou přísahou, kdyby snad nepochopil pravý smysl zákona...

Co se týče svědků, jsou jich dva druhy, svědkové z dávných dob a z doby současné, a tito poslední jsou buď přímými účastníky sporného případu nebo jsou ho neúčastní. Svědky z dávných dob rozumím básníky a všechny známé osobnosti, od nichž pocházejí obecně známé výroky, jako se na př. Athénané ve sporu o Salaminu odvolávají na svědectví Homérovo... To by tedy byli svědkové pro to, co bylo. Pro to však, co bude, užívá se i výroků věštců, jako na př. Themistokles pro to, že je nutno bojovat na lodích, vysvětluje tak výrok věštírny o dřevěné hradbě. Také přísloví... užívá se za svědectví; na př. ... pro to, že se musí odstranit i synové, jejichž otci byli odstraněni, výrok:

„Bláhov je ten, kdo zavraždil otce, však ponechá syny.“

Svědky ze současné doby jsou znamenití lidé, kteří se soudně vyjádřili o nějakém předmětu, neboť jejich soudu mohou užít všichni, kdo mají co činit se stejným sporným případem. Tak na př. Eubulos na soudu proti Charetovi užil Platónova výroku proti Archibiovi;

„V městě se vzdává veřejné přiznání, že jsou lidé špatní.“

Dále k nim náležejí, kdo mají podíl v hrozícím nebezpečí, když se zdá, že mluví nepravdu. Takoví jsou ovšem jenom svědky o tom, zda se něco stalo či nestalo, zda něco je či není, avšak jejich svědectví nemá co činit s otázkou, jaké je to, na př. zda je to spravedlivé či nespravedlivé, prospěšné či neprospěšné. Pro takové otázky však jsou nejspolehlivější svědkové z dřívějších dob; neboť jsou nepodplatitelní.

Důvody, jež může uplatnit ten, kdo nemá svědků, jsou ty, že se má rozhodovat podle pravděpodobnosti; to prý znamená vyjádření „podle nejlepšího vědomí a svědomí“,...

Svědecké výpovědi se týkají jednak řečníka samého, jednak protivníka a opět jiné předmětu sporu a druhé povahy sporných stran... Co se jinak dá říci o svědkovi, na př. že je přítelem nebo nepřitelem nebo že je nestranný, že má dobrou nebo špatnou pověst nebo že je bezúhonný, a kolik je ještě jiných takových rozdílů, dá se odvodit z týchž povšechných zásad, z nichž se odvozují řečnické úsudky.

Co se týče smluv, je řečnictví upotřebitelné, pokud může jejich význam zvýšit nebo snížit, anebo je učinit hodnověrnými nebo nehodnověrnými, a to, když jsou výhodné pro nás, hodnověrnými a platnými, když však pro protivníka, opačně. Postup, aby se učinily hodnověrnými nebo nehodnověrnými, neliší se nijak od postupu, jakého se užívá u svědků... Smlouva je zajiště soukromý a zvláštní zákon, který si daly strany; smlouvy sice nečiní platným žádný zákon, ale naopak zákony smlouvy zákonitě uzavřené ano; a vůbec zákon sám je druh smlouvy,...

Mluví-li však smlouva proti nám a je k prospěchu protivníkovi, hodí se předně to, co by někdo mohl uvést proti zákonu, jenž mu odporuje...

Za druhé se může říci, že soudce je rozhodčím spravedlnosti a že tedy má přihlížet... k tomu, na čí straně je větší právo... Kromě toho má řečník dbáti toho, zda snad smlouva neodporuje zákonu psanému nebo obecnému, a z psaných domácímú nebo cizímú, a potom jiným smlouvám pozdějším nebo dřívějším. Neboť buď pozdější jsou platné, a pak dřívější jsou neplatné; anebo dřívější jsou správné, a pak pozdější jsou nesprávné,...

Přiznání při vyšetřování jsou druh svědectví, jež, jak se zdá, jsou přesvědčivá proto, že je tu jisté nucení... lidé, jsouce nuceni mučením, řeknou zrovna tak nepravdu, jako pravdu, poněvadž jednak vytrvale nemluví pravdu a jednak snadno vypovídají křivě, aby se rychleji vyprostili...

Co se týče přísahy, je možno rozlišit čtyři případy. Buď se totiž přísaha nabízí a přijímá,

nebo ani to, ani ono, anebo se jedno činí a druhé ne, a to, že se sice nabízí, ale nepřijímá, anebo se přijímá, ale nenabízí. Mimo to je ještě jiný případ, kdy se přísaha již vykonala...

Za důvod, proč se nenabízí, možno pokládati to, že prý protivník může snadno křivě přísahat a že, když již přísahal, neodhodlá se k tomu, aby nám přísahu opět nabídl,...

Za důvod, proč se přísaha nepřijímá, možno pokládati to, že se týká peněz a statku, a je-li prý někdo špatný, že může snadno přísahat, poněvadž prý za to, že je špatný, je lépe mít něco než nic;...

Jestliže se výzva k přísaze přijme, je možno říci, že se to činí proto, že sami sobě důvěřujeme, protivníkovi však nikoli...

Nabízí-li se však přísaha jinému, je možno říci, že zbožný člověk chce svou záležitost svěřit bohům a že protivník nemá zapotřebí, aby žádal jiných soudců; neboť rozhodnutí se ponechává jemu samému. Rovněž by bylo něco zvláštního, kdyby někdo nechtěl přísahou stvrdit to, pro co žádá přísahu jiného...

Jestliže jsme však dříve vykonali přísahu, která odporuje naší věci, musí řečník ukázat, že to není křivá přísaha, nedodrží-li se, ježto každé porušení práva je něco dobrovolného, přísaha však je porušením práva, ale všechno, co se činí z donucení nebo z oklamání, je nedobrovolné. Sem je třeba počítat i křivou přísahu a říci, že tu záleží na úmyslu a ne na slovech...

Tolik tedy budiž řečeno o přirozených dokazovacích prostředcích.

J. Thomson, O staré řecké společnosti, Praha 1952, s. 546, cituje z Aristotela pro poměry v Attice před Solónovými reformami toto místo:

„Chudí byli porobeni bohatými i se svými ženami a dětmi. Byli zvaní *pelátaj* (klienty) nebo *heptemóroj* (šestináři), protože za tak vysoké pachtovné obdělávali pole boháčů. Všechnu půdu vlastnilo několik lidí, a jestliže opomněli zaplatit pachtovné, byli oni a jejich děti v nebezpečí, že budou prodáni do otroctví.“

T. — Starověký Egypt. —

Stanovy Sobkova kněžského spolku.

Pocházejí z druhého století před n. l. Byly každoročně obnovovány.

České znění srovnej: Fr. Lexa, Veřejný život ve starověkém Egyptě, II, Praha 1955, s. 183 n., 210.

Roku 25 čtvrtého měsíce žní dne 28. za krále...

Stanovy, s nimiž vyslovili souhlas členové šesterá a velekněz Krokodila, kteří zasedali před Sobkem a Sobkovými bohy o slavnostech a procesích Sobka a Sobkových bohů na místě odpočinku Krokodila v městě Sobky paní Tutonu v Dílu Polemonově v kraji Arsinoině, řkouce:

„Budeme tyto stanovy dodržovat od roku 25 čtvrtého měsíce žní dne 2. do roku 26 čtvrtého měsíce žní dne 8., to je jeden rok neboli dvanácte a jednu šestinu měsíce, což je zase jeden rok.“

Zasedáme před Sobkem a bohy Sobkovými o slavnostech a procesích Sobka a bohů Sobkových a ve dnech, se kterými členové spolku projeví souhlas... Bude-li se někdo z nás zdráhati zasedat s námi v uvedené dny a pít s námi pivo, jeho pokuta bude 5 debenů stříbra.

Budeme dávat své členské příspěvky každého měsíce a budeme je platit úředníku spolku každého měsíce kromě příjmů úředních, které k nim přidáme. Nedá-li někdo z nás svůj měsíční členský příspěvek a nezaplatí-li úředníku spolku, ... půjde úředník spolku do jeho domu a vezme zástavu za ony peníze. Kdyby přišel na tohoto člověka a on se choval odmítavě, jeho pokuta bude 25 debenů stříbra a bude přece donucen vykonati, co je jeho povinností.

Ustanovujeme jedno keramion... pro každého z nás... při čemž se stanoví hodnota 5 debenů stříbra za jedno keramion... a opatří potřebné množství soli, masti, věnců, květin, oleje a chleba za peníze spolku. Řekne-li se někomu z nás: „Přines!“ a on nepřinese, jeho pokuta bude 25 debenů stříbra a bude donucen vykonati, co je jeho povinností, leč by to byl někdo, kdo je nemocen nebo uvězněn nebo bojuje za krále.

Konáme oběti zápalné i tekuté králům...